

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR ENVIRONMENT

STUDIO OF ENVIRONMENT

GOODBYE PIECE

GOODBYE PIECE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

BcA. NIKOLA PREŽOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

MgA. BARBORA KLÍMOVÁ, ArtD.

BRNO 2018

OBSAH:

TEXTOVÁ ČASŤ	s. 5 – 12
OBRAZOVÁ ČASŤ	s. 13 – 16

TEXTOVÁ ČASŤ

ÚVOD

Záverečná práca *Goodbye piece* čiastočne nadviaže na moju bakalársku prácu s názvom *Touchdown*, ktorá bola vytvorená v roku 2015 na Fakulte výtvarných umení Ostravskej univerzity v Ostrave. Jej cieľom bolo skúmanie vzťahov medzi dvomi odlišnými zložkami ľudskej kultúry – športom a výtvarným umením.

V dobe, kedy bakalárska práca vznikala, predstavovali šport aj výtvarné umenie aktivity, ktorým som sa aktívne venovala a pochopiteľne sa teda tieto dva napohľad odlišné svety stali predmetom pozorovania, skúmania, vyhodnocovania nazbieraných informácií a taktiež námetom pre umelecké spracovanie.

Pre tému ďalšej svojej rozsiahlejšej práce som tak ako tomu bolo v roku 2015, hľadala niečo, čo sa v mojom živote prirodzene vyskytuje, čomu sa aktuálne venujem a čo okrem výtvarného umenia vzbudzuje môj nenútený, spontánny záujem. Námetom mojej diplomovej práce sa stalo skúmanie jedla, a to nie len ako pokrmu, ale celkového kultúrneho fenoménu. Aj napriek tomu, že som na výber témy bakalárskej aj diplomovej práce aplikovala rovnaký postup, spôsoby, akými som s témami pracovala, ako aj výsledné diela, sú absolútne odlišné.

NACHÁDZANIE SPRÁVNEHO SMERU

Spočiatku mi nebolo jasné, ako tému pojmem a aká práca bude výsledkom. Výber blízkej témy a nekonečnosť možností ako s ňou pracovať, sa však stretli s nadšením a prahnutím po informáciách, ktoré by mohli mať potenciál byť využité ako inšpirácia pre tvorbu.

Postupne sa hromadili publikácie, články, filmy, seriály, recepty a rôzny vizuálny materiál. Urputná snaha vybrať z nich niečo, čo by poskytlo dostatočne zaujímavý základ, od ktorého by sa dalo odpichnúť, ale nebol spôsob, ktorý mojej tvorbe svedčal. Vznikli koncepty na niekoľko rôznych umeleckých diel, až tento vývoj postupne dospel do bodu, kedy mi smer, ktorým sa moje premýšľanie nad témou uberalo, začal dávať zmysel. Tomuto vďačím najmä Barbore Klímovej, vedúcej mojej diplomovej práce a jej triezvym, kritickým pripomienkam. Veľmi mi tiež pomohlo svoje zámery konzultovať s viacerými ľuďmi mimo umelecký svet, vďaka čomu som sa usvedčila v zrozumiteľnosti jazyka, ktorým práca hovorí.

O VÝSLEDNEJ PRÁCI

Po niekoľkých menej úspešných pokusoch, kedy som sa snažila tému uchopiť za koniec, ktorý sa mi vtedy javil ako dostatočne zaujímavý, a motala sa tak v kruhu, kedy moje zámery vyznievali buď príliš citovo preťažené alebo priveľmi špecificky, som sa nakoniec rozhodla ubrať iným smerom. Práca *Goodbye piece* vychádza z prostého všimania si vecí a javov, a dokumentovania rôznych drobných zvláštností, obyčajných, ale čarovných situácií a (bez)významných banalít z bežného života, ktorým častokrát nevenujeme dostatočnú pozornosť. Takéto dokumentovanie mi je vlastné aj mimo diplomovej práce. V žiadnej mojej práci som však tomuto zatiaľ nevenovala dostatočný priestor a o uchopenie takýchto fotografií ako umeleckého diela, navyše aj s vopred zvolenou témou, sa teraz pokúsim prvýkrát. Na ukážku som do obrazovej časti tejto práce zaradila niektoré moje staršie fotografie.

Odrasovým mostíkom pre tvorbu sa mi nakoniec stalo spolužitie s ďalšími šiestimi ľuďmi, s ktorými zdieľame spoločnú kuchyňu, do ktorej si každý z nás priniesol vlastné zvyky,

návyky a spôsoby. Prvou zvláštnosťou, ktorá ma v súvislosti s jedlom alebo kuchynským priestorom zaujala, bolo zistenie, že si môj kamarát každý večer pripravuje na nočný stolík keksík, aby tak uspokojil svoje nutkanie dať si niečo sladké, ktoré ho budí každé ráno okolo štvrtej hodiny. Toto zistenie ma natoľko nadchlo, že som sa rozhodla týmto smerom pokračovať a odhaľovať ďalšie nevšedné správanie. Spočiatku som sa zaujímala len o svoje najbližšie okolie, postupne som ale začala podnecovať rozhovory na túto tému aj s ďalšími ľuďmi, vďaka čomu sa moja databáza rozrástla. Niektoré z dokumentovaných vecí sa ku mne dostali sprostredkované vďaka rozhovorom, a nebola som teda priamym pozorovateľom týchto zvykov – ide napr. o fotografie *Mária* a *Božena*. Do tejto práce som nezahrnula zvyky prameniace v tradíciách rôznych sviatkov, bavilo ma skôr skúmať prirodzené ľudské správanie.

Dominik, fotografia, 90 x 60cm, 2018

Marta, fotografia, 90 x 60 cm, 2018

Zaujímavou témou pre dokumentovanie sa stali aj nevšedné chute, kombinácie a vylepšenia klasických jedál. V sérii nájdeme napr. fotografiu zachytávajúcu „Knedlo, vepřo, zelo“, ktoré stará mama môjho známeho dopĺňa zaváranými broskyňami.

Každý z nás má, či už v kuchyni alebo kdekoľvek inde, určité zaužívané spôsoby a postupy. Miesto medzi fotografiami si tiež zaslúžili veci, ktoré môžu byť nezriedka druhým človekom ťažko pochopiteľné. Sem patrí napr. fotografia *Peter*, na ktorej je zachytený veľmi zle odrezaný bochník chleba alebo snímok *Marta* zachytávajúci vysmážanie mojej starej mamy, ktorá alobalom prikrýva všetko naokolo a bráni tak prskajúcemu oleju zašpiniť kuchyňu.

MANIPULÁCIA S FOTOGRAFIAMI

Manipuláciou rozumieme pozmeňovanie fotografie - často aj do tej miery, že jej význam sa absolútne zmení. V dnešnej dobe digitálnych technológií sú navyše takéto zmeny veľmi jednoduché a rýchlo uskutočniteľné.¹ Manipulácia ale, samozrejme, nemusí byť príliš zjavná. Môže ísť o drobné, takmer nebadateľné úpravy, pre ktoré som sa rozhodla aj v rámci súboru *Goodbye piece*. Na zhotovenie fotografií som použila analógový fotoaparát značky Praktica, a keďže ide o starší fotoaparát, na fotografiách badať čiastočky „lietajúceho“ prachu. Použitím grafického programu som z fotografií tento prach vyretušovala a výsledok tak

¹ ŘÁDKOVÁ, Kristýna. *Vývoj fotografie a význam současné reportážní a dokumentární fotografie*. Praha, 2015. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta podnikohospodářská. Str. 26.

vyčistila od rušivých elementov. Žiadne ďalšie zmeny, ako ladenie kontrastu, farieb alebo ostrosti, som na fotografiách nevykonávala.

Ukážka retuše fotografií použitých v súbore

NÁZVY JEDNOTLIVÝCH FOTOGRAFIÍ

Pretože každá z fotografií zachytáva určitý vzor správania, pomenovala som ich menami ľudí, ktorí sa stali inšpiráciou pre daný snímok. Fotografiám, ktoré nedokážu byť dostatočne čitateľné kvôli prílišnej špecifickosti, som sa rozhodla pridať krátky popis. Takouto prácou je napr. spomínaná fotografia s názvom *Miroslav*, ktorá bola prvým impulzom venovať sa téme *Jedlo* práve týmto spôsobom.

Výsledný počet diel v práci *Goodbye piece* je 12, pričom jedna sa skladá z viacerých fotografií – tzv. časozberu. Jedná sa o sériu *Lucia*, ktorá zachytáva jedenie obloženého chlebička postupne, po jednotlivých vrstvách – najprv syr, potom uhorka, red'kovka, rajčina, saláma, vajíčko s listom šalátu, šunka, a nakoniec samotný chlieb s maslom a horčicou.

NÁZOV DIPLOMOVEJ PRÁCE

V dobe, kedy vzniklo zadanie diplomovej práce, mi ešte, ako som spomínala, nebolo presne jasné, akým smerom sa moja tvorba uberie. Práca je preto pomenovaná názvom *Goodbye piece*, pričom tento názov viac charakterizuje diplomovú prácu ako takú, než finálne dielo, ktoré by si, pravdepodobne, zaslúžilo názov s väčšou výpovednou hodnotou. Je teda možné, že ak bude v budúcnosti prezentované v inom kontexte, než ako diplomová práca, bude názov súboru zmenený. Nateraz je ale pre mňa *Goodbye piece* dostatočne príznačné pomenovanie.

POUŽITÉ MÉDIUM A SPÔSOB INŠTALÁCIE

Prvými pokusmi ako preklopiť odpozorovanú realitu do podoby umeleckého diela boli objekty – zle odtrhnutá rolka alobalu, nenávratne špinavá špongia od cesta a krivo odrezaný bochník chleba. Nie ale všetko, čo som odpozorovala, sa mi zdalo vhodné ilustrovať formou objektu. Postupným zberom zvláštností sa mi začali vo výsledku krížiť objekty a fotografie. Vidina inštalácie pomerne klasických, popisných objektov z bežného života a fotografií, sa mi nejavila dostatočne zaujímavá, a preto som sa rozhodla pre ucelený fotografický dokument, ktorý však bol pre mňa vo výsledku omnoho ťažšou cestou, než objekty.

Práca *Goodbye piece* pozostáva z 21 fotografií dokumentujúcich 12 vzorcov správania týkajúcich sa jedla alebo kuchyne. Jedenásť z nich je zachytených v samostatnej fotografii a

jedna práca pozostáva z časozberu pozostávajúceho z 10 fotografií. Fotografie budú v rámci obhajoby praktickej diplomovej práce inštalované v priestore galérie OFF/FORMAT. Samostatné fotografie budú vytlačené so šírkou 900 mm a 10 fotografií zaznamenávajúcich postupné jedenie obloženého chleba budú v menšom rozmere, približne 400 mm na šírku. Veľkoformátové fotografie budú inštalované na steny galérie bez rámu a bez pasparty, menšie fotografie budú inštalované v priestore galérie vodorovne na podstavcoch.

ZASADENIE PRÁCE DO UMELECKÉHO KONTEXTU

Za menej než dve storočia sa fotografia stala z kratochvíle boháčov najbežnejšou formou umenia a viac než jeden a pol miliardy ľudí vie fotografovať bez toho, aby sa to niekedy učili.² Prostredníctvom fotografie dokážeme zachytiť akékoľvek predmety, činnosti a situácie z bežného života. Fotografia je vo svojej samej podstate dokumentom, vychádza z objektívnej skutočnosti a bezprostredne reflektuje život. História dokumentárnej fotografie by bolo možné bezpochyby venovať samostatnú teoretickú prácu, nie je to však účelom dokumentácie diplomovej práce a taktiež by to nedovoľoval ani jej stanovený maximálny rozsah. Je však na mieste spomenúť niekoľkých autorov, pracujúcich týmto spôsobom a pokúsiť sa o komparáciu mojich prác s ich tvorbou.

V roku 2014 vznikol v rámci relácie *Česká fotka*, vysielanej v Českej televízii, dokument s názvom *Významné banality* režiséra Jana Gogoly ml., v ktorom môžeme vidieť rozhovory s českými fotografmi, ktorí sa vo svojej tvorbe dlhodobo zaoberajú každodennosťou – Marie Kratochvílová, Michal Kalhous, dvojica Lukáš Jasanský a Martin Polák, a Markéta Othová. Tento dokument si dovoľím použiť ako východisko k porovnaniu rôznych fotografických prístupov k zaznamenávaniu každodennosti, všednosti a banality.

Dokument *Významné banality* začína citátom ruského spisovateľa, básnika a dramatika Daniila Charmsa, ktorý je akousi predzvästou toho, čo, nasleduje: „*Když mluvíme o nejhlubším smyslu života, proč neustále používat veliká slova jako láska, víra, přátelství nebo tak. Proč by smysl života nemohl spočívat v něčem tak obyčejném, jako je kupříkladu tuha? Nebo knoflík od rádia?*“³

Tvorba Marie Kratochvílovej, najstaršej zo spovedanej päťice, je pre mňa ťažšie uchopiteľná než práce ostatných autorov. Z jej fotografií cítiť záujem o napohľad všedné veci, fascinujú ju štruktúry, zaujímavé tvary, náhodná geometria a estetické výrezy z reality. Tým, že ide častokrát o abstraktné fotografie, sa mi zložitejšie hľadá záchytný bod, ktorý by mi napovedal, ako možno fotografiu čítať a akým spôsobom o nej uvažovať, než len ako o estetickom zábere. Autorka priznáva, že aj keď nikdy nefotila autoportréty, jej fotografie možno považovať za obrazy jej samej, zachytávajúce detaily, ktoré sa jej javia ako krásne a ktoré ju niečím zaujmú.

„*Celý život se můžeme štvát za něčím, abychom si připravili nějaký neobyčejný zážitek. A poté, co ho absolvujeme, připravíme si ještě neobyčejnější zážitek? A ještě neobyčejnější, neobyčejnější zážitek? A stane se z toho taková mela nebo štvanice.*“⁴ Michal Kalhous.

Pre Michala Kalhousa je typické zaznamenávanie všedného, rodinného života a situácií, ktoré vyplývajú z bežných činností a života na dedine. Kalhous sa stáva pozorovateľom, ktorý si

² ANG, Tom. *Fotografie: velké obrazové dějiny*. Přeložila Kateřina ŠEBKOVÁ. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5018-2. Str. 9

³ GOGOLA ml., Jan. epizoda 8, Česká fotka. TV, ČT art. 5. jún 2016. 26:10.

⁴ Ibid.

zároveň drží istý druh odstupu, nepadá do sentimentality alebo prehnaného pátosu. Necháva sa unášať čarom situácie, uvedomuje si, aké je dôležité, že sa majú ľudia jednoducho radi a aj tie najobyčajnejšie veci sú v živote dostatočné. Fotografovanie je preňho výnimočný okamih, tvrdí o ňom: „*Je to takový ten nějaký zážitek, který je hlubší než všechno ostatní.*“⁵

Tak ako u predchádzajúcich autorov, aj u dvojice Lukáš Jasanský a Martin Polák je zrejmé, že aj tie najbežnejšie veci ako autá, kostoly, rastliny, ale aj ľudia sú pre nich inšpiráciou a zaujímavým námetom na fotografovanie. Súčasťou prístupu Jasanského s Polákom je druhoradosť a estetika založená na neideálnosti. Zaujímajú ich veci, ktoré považujú za zvláštne, resp. ktoré v nich vzbudzujú otázky a potrebu ďalšieho skúmania, ako napr. umelo vytvorené divadelné situácie, miesta stretávania rôznych náboženských spoločenstiev a pod.

Poslednou svedčanou českou fotografkou zaoberajúcou sa každodennosťou je Markéta Othová. V dokumente priznáva: „*zpětně mám dojem, že jsem fotila věci, který bych ráda žila, nebo to focení pro mě zastupovalo obyčejný život. A když jsem začala žít ty obyčejné věci jako je kuchyň, pokoj, dítě, snídane, tak vlastně když už tyhle obyčejné věci dělám, tak už je nepotřebuju fotit.*“⁶ Citlivosť jej prístupu k fotografovaniu a nachádzanie krásy aj v tých najbežnejších veciach umocňuje rozprávanie samotnej autorky, vďaka ktorému jej fotografie pôsobia ešte silnejším dojmom.

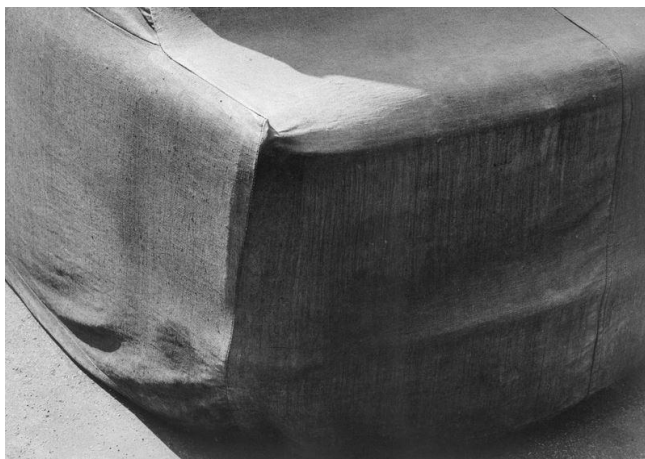
Ako sme mohli vidieť v texte vyššie, prístupy k vnímaniu každodennosti a obyčajnosti českými dokumentárnymi fotografmi sú predsa len v istých ohľadoch rôzne. Fotografie Lukáša Jasanského s Martinom Polákom sú pre mňa z fotografov vystupujúcich v dokumente najmenej citovo zafarbené a cítiť z nich fascináciu všednosťou, ktorá je však v takejto podobe pre nich častokrát nepoznaná, a preto vzbudzuje ďalšie otázky a priestor pre skúmanie. U Michala Kalhousa oceňujem najmä jeho schopnosť citlivo fotografovať svoj rodinný život spôsobom, vďaka ktorému sa dokážeme do fotografií vžiť ako do situácií z nášho vlastného života. Môže sa nám tak zdať, akoby sa nám už niekedy tieto situácie v živote odohrali. Marie Kratochvílová dokumentuje všednosť ako estetické detaily, ktoré nachádza v najbežnejších veciach a podnecuje nás tak vnímať krásu vecí z rôznych uhlov pohľadu, zatiaľ čo citlivý prístup Markéty Othovej nám pripomína, aké dôležité je všímať si poetickosť aj vo veciach, ktoré nás bežne obklopujú a tiež v najobyčajnejších situáciách, ktoré sa nám denne stávajú.

Bez názvu, Markéta Othová, 2009.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

Bez názvu, Marie Kratochvílová, fotografia z cyklu Městské sochy, 1975-86.

Bez názvu, Lukáš Jasanský – Martin Polák, fotografia z cyklu Keep Knocking, 2011.

Bez názvu, Michal Kalhous, fotografia z cyklu Rýč, míč, klíč, 2010-11

Dokumentární fotografie se vyznačuje nesmyslnou tematikou, vychází z objektivní skutečnosti, je založena na faktech a událostech společenského života, politiky, kultury, vědy i na událostech rodinného života v jeho intimitě; dokumentární fotografie reflektuje bezprostředně život, „je život sám.“⁷

Dokumentárna fotografia je zvláštny, špecifický druh umenia. Dokument bol v mojom prípade až do práce *Goodbye piece* zaznamenávaný spontánne, niekedy až nevedomo a pudovo, kvôli čomu som sa, pravdepodobne, doposiaľ nikdy nepokúsila použiť takéto fotografie ako plnohodnotné umelecké dielo. Moje staršie fotografie vznikali vždy náhodne, vďaka obyčajnému všimaniu si diania okolo. Môžeme ich teda skôr považovať za akési momentky, alebo prosté fotografické záznamy, než za plnohodnotné dokumentárne fotografie.

⁷ BARAN, Ludvík. *Fotografie jako dokument a tvorba*. Praha: Ústřední kulturní dům železničářů, 1990. ISBN 80-85106-07-8. Str. 6.

Na fotografovanie som používala mobilný telefón, ktorý som mala vždy po ruke a nešlo o cieľnú prípravu skúmať a fotografovať určitý vopred vymedzený priestor alebo skupinu ľudí. Vždy išlo o dokumentovanie vecí, ktoré mi v momente prišli niečím fascinujúce a ktoré podnecovali môj záujem o hlbšie informácie a príbeh v pozadí.

Ukážka mojich starších fotografických záznamov

Čo vedie niekoho k tomu, nakresliť si na sadru znak adidas? Prečo sú na zemi vreckovky s mačiatkom a komu patria? Kto a prečo si dal tú námahu a vytvoril zrkadlové dvere? Takéto otázky sa vo mne vynoria vždy v momentoch, keď zažijem niečo pre mňa nevidané a nepoznané, čo si chcem pamätať a k čomu sa môžem práve vďaka zakonzervovaniu momentu vo fotografii spätne vrátiť. Čaro takýchto okamihov má pre mňa silu najmä kvôli neúplnosti ich príbehu, vďaka čomu zostanú visieť niekde v nedopovedanom vzduchoprázdne.

V práci *Goodbye piece* som prvýkrát zvolila cieľené, systematické skúmanie vymedzeného priestoru, resp. témy. Prístup k fotografickému záznamu bol teda v tomto prípade trochu odlišný. Vďaka rozhovorom, ktoré som na tému jedlo, kuchyňa a zvláštne zvyky podnecovala s rôznymi osobami v mojom okolí, som vytvorila zoznam možných fotografií, ktoré som sa ďalej podľa ich opisu snažila reprodukovať.

SPRIEVODNÁ PUBLIKÁCIA

Materiál z rôznych zdrojov, ktorý sa nazbieral počas niekoľkých mesiacov, kedy som sa zaoberala témou *Jedlo*, mi vo výsledku dáva zmysel ako dokumentácia celkového priebehu práce s touto témou. Rozhodla som sa preto v rámci záverečnej výstavy pripraviť doprovodnú minipublikáciu, v ktorej nájdeme rôzne zaujímavosti týkajúce sa jedla, pretkané ukážkami umeleckých diel s touto témou. Táto publikácia nemá byť súčasťou hlavného výstupu, ako skôr doplnkom, sprostredkovaním informácií, ktoré sa ku mne počas niekoľkých mesiacov dostali a o ktoré by som sa rada podelila.

V publikácii nájdeme:

- Vybrané umelecké diela, napr. video *The Onion* z roku 1996 od Mariny Abramovic, Výstavu *Untitled (Free)*, ktorú usporiadal v roku 1992 v 303 Gallery v New Yorku Rirkrit Tiravanija, niekoľko prác od Jeffa Koonsa, happening *Obed* z roku 1978 od slovenského umelca Jána Budaja a niekoľko ďalších;
- články *Power of food memories, Psychologists explain the benefits of baking for other people, How food replaces art as high culture* a niekoľko zaujímavosti z kníh *Jídlo – dějiny chuti* od Paula Freedmana a *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla* od Slávky Fraňkovej
- pridala som tiež niekoľko tipov na filmy alebo seriály, v ktorých hrá jedlo významnú rolu.

ZÁVER

Diplomová práca *Goodbye piece* bola pre mňa výzva. Zaoberať sa témou, nad ktorou som v rámci umeleckej tvorby doposiaľ nikdy neuvažovala, a nájsť správny spôsob, akým môže pre mňa jedlo v spojení s výtvarným umením fungovať, nebolo spočiatku jednoduché. Som rada, že konečná podoba diplomovej práce nezostala zakliesnená v nejasných, málo zrozumiteľných konceptoch, ktorými som si prešla v prvotných štádiách premýšľania o tejto téme, a vyvinula sa do podoby, ktorá mi dáva zmysel. Je možné, že nie každý sa stotožní so všetkými fotografiami, ktoré môžeme v súbore vidieť. Dúfam však, že rovnako ako tomu bolo pri rozhovoroch na túto tému s inými ľuďmi a spomínaní na všetky nevšedné situácie, ktoré v súvislosti s jedlom alebo kuchynským priestorom zažívame, dokážu aj fotografie podnietiť spomienky na vlastné príbehy. Tieto fotografie, nie sú dokonalé a mnohé z nich dokonca nie sú nijako vizuálne príťažlivé. Dôležitejšie, než snaha o formálnu estetizáciu reality, sa mi javí uvedomenie si podstaty krásy v prchavých maličkostiach, ktoré nás denne obklopujú a ktoré často nedoceňujeme. Tento súbor nepovažujem za striktné ukončený a verím, že vecí, ktoré sa dajú na túto tému dokumentovať, je stále dostatok. Je teda možné, že počet fotografií bude časom pribúdať.

OBRAZOVÁ ČASŤ

Dominik, fotografia, 90 x 60 cm, 2018

Marta, fotografia, 90 x 60 cm, 2018

Peter, fotografia , 90 x 60 cm, 2018

Miroslav, fotografia , 90 x 60 cm, 2018

Lukáš, fotografia , 90 x 60 cm, 2018

Mikuláš, fotografia , 90 x 60 cm, 2018

Lucia, séria fotografií, 45 x 30 cm, 2018